

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1266707/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא, הרב צבי בן יעקב, הרב דניאל אדרי

המערערת: פלונית

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד שי שפירא)

הנדון: ההבדל בין ההורים בחיובי מזונות, אף 'מדין צדקה'; מניעות בית דין (אזורי) לשנות מפסיקת חברו – וקל וחומר מהסכם שבקניין – שלא מכוח שינוי נסיבות מהותיות

### החלטה

א. בפני בית הדין מונח ערעורה של האם על החלטת בית הדין האזורי להפחית את סכום המזונות שנקבע בין הצדדים בהסכם הגירושין, סך 2,400 ש"ח לשתי בנות, ולהעמידו על סך 1,500 ש"ח.

נתאר תחילה את העובדות בתיק זה, ומתוכן יתבררו גם טענות ומענות הצדדים.

האישה (ילידת פקיסטן שגדלה כנראה בארצות הברית) היא גורת. אין בתיקי בית הדין לא תעודת גירות ולא תעודת נישואין, אך על פי החומר שבתיק הצדדים נישאו בשבט תשס"ז (פברואר 07), ומסתבר שהנישואין היו כדת משה וישראל. מנישואין אלו נולדו לצדדים שתי בנות: האחת ילידת תשס"ח (2008), והשנייה ילידת תש"ע (2010).

בשבט תשע"ח (פברואר 18) הוגשו תביעות הצדדים: האישה עתרה לגירושין ולמזונות הקטינות, בכתב תביעתה תיארה כי היא משלמת בגפה מדי חודש בחודשו הלוואה שלקחו הצדדים בסך 90,000 ש"ח מבנק ירושלים. הבעל הגיש תביעה לחלוקת רכוש שמהותה תשלום חובות משותפים על סך של כ-150,000 ש"ח. כפי העולה מהחומר שבתיק לצדדים לא היה רכוש משותף.

קודם לכן, בכסלו תשע"ח (דצמבר 17), עזבה האישה – האם עזבה את הבית עם הבנות. עוד לפני עזיבתה את הבית התלוננה שהבעל – האב לוקח את הבנות עימו ואינו מחזירן לבית, ולפיכך הגישה האישה – האם בקשה לסעד זמני לקביעת משמורת.

בדיון ביום י"ד בטבת תשע"ח (1.1.18) נאמר:

בא כוח הבעל: יש לנו הקלטות שהבנות רוצות להיות אצל אביהן. לא ייתכן שהבנות יהיו אצלו רק יומיים. הבעל מוכן שהבנות תהיינה אצלו בלי לקבל מזונות.

בדיון זה דרש האב את משמורת הבנות ולאחר מכן הסכים למשמורת משותפת. בהחלטה אחרי הדיון נכתב:

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

החלטת בית הדין למשמורת זמנית של הבנות אצל האם עומדת בעינה. הוסכם שבנושא של הבנות תמונה עובדת סוציאלית לחקור ולהגיש המלצות לבית הדין.

על הצדדים להגיש הסכמות להסדרי שהות זמניים עד לקבלת התסקיר.

שני הצדדים הופיעו שנית בבית הדין האזורי ביום כ"ד בניסן תשע"ח (9.4.18) והודיעו על הסכמה לגירושין. בפרוטוקול הדיון במועד זה נכתב:

בית הדין: בית הדין כבר כתב שהמשמורת תהיה בידי האישה ושימשיכו לברר בהמשך את העניין באמצעות פנייה להגשת תסקיר מהעובדת הסוציאלית.

בא כוח האישה: בעניין הבנות יש הסדר בין הצדדים של שהיית הבנות אצל הוריהן 40%–60% ובינתיים הדברים מסתדרים [...]

בא כוח האישה: צריך לקבוע גם את 'מזונות הילדים'. לצדדים יש שתי בנות, בנות שבע ועשר. הבעל לא משלם את הוצאות החינוך של הילדים ולא את החובות של העסק. אנחנו מבקשים לחייב את הבעל לשלם לאישה למזונות כל אחת משני הילדות סכום של 1,200 ש"ח ובנוסף שישלם מחצית הוצאות חינוך ורפואה. יש לציין שהאישה צריכה לשלם גם שכר דירה.

הבעל: הילדות נמצאות כמעט כמו במשמורת משותפת, כמעט במחצית מהזמן. אני משלם על הבנות שכירות, אוכל, בגדים ונעליים [...]

בא כוח הבעל: אני מבקש שמה שבית הדין יקבע למזונות הבנות יהיה בתוקף עד להגשת התסקיר.

בית הדין ניסח את הסכם הגירושין בין הצדדים שבו נכתב:

[...]

ב. הרכוש והחובות יחולקו בשווה כולל זכויות הצדדים אם קיימות.

ג. ביקורי הילדות יתקיימו כפי האמור בהחלטה הקודמת של בית הדין ובית הדין מינה עובדת סוציאלית להגיש המלצות [...]

ד. האב מתחייב לשלם למזונות הבנות (7, 10) עד נישואיהן ולא יאוחר מגיל תשעעשרה סך 1,200 ש"ח לכל ילדה ובסך הכול 2,400 ש"ח כולל מדור.

הוצאות חריגות לחינוך ורפואה יחולו על שני הצדדים בשווה [...]

ח. מודים שקיבלו בקניין הראוי ובהתחייבות הראויה [...]

חתימה גמורה בהסכמה

מתוך האמור עולה שבעת חתימת ההסכם היו הבנות אצל הצדדים ביחס של 60/40, שהאב קרא לו "כמעט כמו משמורת משותפת". האם העלתה דרישתה למזונות, ובא כוח האב ביקש שאם תינתן פסיקה הפסיקה תהיה זמנית ועד להגשת תסקיר.

בפועל לא נצרכה פסיקה, בית הדין ערך הסכם קבוע בין הצדדים שבו נקבעו הסדרי שהות לעת עתה ונקבע שיינתנו המלצות לגבי המשך. עם זאת דמי המזונות נקבעו לאורך זמן (עד נישואי הבנות ולא יאוחר מגיל תשעעשרה). משמעות הדברים היא שקביעה זו אינה תלויה בהמלצות התסקיר לגבי אופן המשמורת. וצריכים לומר שטעם הדבר מפני שחלוקת הזמנים הייתה כמעט כמו משמורת משותפת, משכך המלצה על משמורת משותפת לא תעלה ולא תוריד לעניין המזונות.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

בית הדין מעיד שנעשה קניין והחתימה הייתה בהסכמה גמורה, חזקה שכך נעשה מפני שאין בית דין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, וקל וחומר כשהדברים מפורשים בכתב יד הדיין ובחתימתו.

עיון בתסקיר לשכת הרווחה מאדר ב' תשע"ט (מרץ 19) אכן מאשש את הדברים, נכתב בו שהוסכם בין ההורים על חלוקת זמנים שווה, אך מכיוון שלהחלטה אין תוקף שיפוטי זמני השהות אינם יציבים וקיימות טענות על הפרת זמני השהות.

ביום כ"א באדר ב' התשע"ט (28.3.2019) התקיים דיון נוסף לצורך הסדרת העניינים שלא נסגרו בין הצדדים.

דיון זה עסק בשני עניינים, בחלקו הראשון עסק הדיון במסקנות התסקיר וקביעת המשמורת. בדיון התברר שמסקנות התסקיר הן שהבנות נמצאות מחצית הזמן אצל האב ומחצית אצל האם. האב דרש משמורת משותפת האם התנגדה לקביעת משמורת משותפת.

יכול להיות ששני הצדדים לדבר אחד התכוונו – האב דרש משמורת שכזו לצורך הפחתת המזונות, האם התנגדה כנראה מסיבה זו, אך יכול להיות שהרקע לוויכוח היה בגין בקשת האם להעביר הבנות לבית ספר אחר, ב[...] סמוך למקום מגוריה עם בעלה השני, והתנגדות האב להעברת בית הספר (איש מהם לא התייחס לנימוק הענייני של התסקיר, להשקיט מריבות).

בדיון זה אמר בית הדין:

אנחנו מציעים שהאימא תיתן לאבא הרגשה טובה ותסכים למשמורת משותפת. זה לא יפגע במזונות, זה ישנה את האווירה. זה חשוב מאוד, זה לטובת הילדים.

חלקו השני של הדיון היה בענייני תשלום החובות, כשהצדדים מעלים טענותיהם ומענותיהם בעניין החובות. בסופו של הדיון הוציא בית הדין שתי החלטות: החלטה אחת המאשרת את המלצות התסקיר וקובעת משמורת משותפת והחלטה נוספת הנותנת תוקף של פסק דין להסכם ממון שנערך בין הצדדים בסיוע בית הדין והכריע בכל העניינים שביניהם ושעיקרו "האיש ישלם לאישה סכום כולל של שלושים אלף ש"ח בתשלומים חודשיים שווים בסכום של תשע מאות וששים ש"ח בכל חודש". החלטה זו היא למעשה השלמה ופירוש לסעיף ב' בהסכם הגירושין, וסכום זה נקבע מכיוון שהאישה שילמה מחשבונה הפרטי חוב משותף לצדדים.

ב. חודשים מספר לאחר הגירושין (עוד לפני שניתן התסקיר ולפני שהתקיים הדיון בעניין תשלום החובות) נישאה האם למר [אלמוני]. ביום ט"ז בטבת תשע"ט (24.12.18) ערכו האם ובעלה דהיום – אז 'בעלה לעתיד' – הסכם ממון שאושר בבית הדין. בהסכם נקבע שלאישה אין זכויות כלשהן בנכסים שצבר הבעל ושעמם הגיע לנישואין. להלן כמה סעיפים מהסכם זה הנוגעים לענייננו:

4.3. למען הסר ספק: לבן הזוג דירה בבעלותו הפרטית (הרשומה על שמו בטאבו) [...]

הצדדים מסכימים שבכל עניין ומצב, ואפילו אם בת הזוג תשקיע כספים וזמן בשיפוץ הדירה ושכלולה או בתיקונים שונים, הדירה ותכולתה תישאר בבעלותו הבלעדית של בן הזוג, ובכל עניין ומצב לא תבוא דרישה כלשהי מבת הזוג כלפי בן הזוג להוציא מהדירה או לקבל זכויות כלשהן בדירה עברה או עבור ילדיה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

בת הזוג מצהירה בזאת שבין הזוג יהיה רשאי בכל עת לעשות בדירה כרצונו ואף למוכרה או להשכירה, ולא תטען לזכויות כלשהן (של דיירת מוגנת) לה או לילדיה [...]

4.15. במעמד החתימה על הסכם זה ואישורו בפני בית הדין הרבני או נוטריון, בין הזוג מלווה לבת הזוג 23,000 ש"ח בשביל שתשלם את חובה לבנק לאומי, ובכך ייסגר תיק ההוצאה לפועל שפתוח כנגדה שמספרו [...] במסגרת הסדר שהגיעה אליו עם בנק לאומי. בין הזוג נותן לבת הזוג צ'ק של הבנק הבינלאומי [...] וכנגד זה נותנת לו בת הזוג חמישה צ'קים על סך 1,000 ש"ח כל אחד (סך 5,000 ש"ח) החל מתאריך 1.2.19 ועד 1.6.19 ועוד תשעה צ'קים נוספים על סך 2000 ש"ח כל אחד (סך 18,000 ש"ח) החל מתאריך 1.7.19 ועד 1.3.20. סכומים אלו שישולמו חזרה לבין הזוג הינם לפירעון ההלוואה ואינם הוצאה אחרת כלשהי ויהיו רכושו הבלעדי של בין הזוג [...]

10.3. שתי הבנות של בת הזוג מנישואיה הקודמים תהיינה רשאיות לגור יחד עם בני הזוג בדירתו של בין הזוג. אך למרות האמור אין בכך כל התחייבות של בין הזוג לקיים הסדר זה והוא רשאי להפסיקו בכל עת. עם הודעה ממנו בכתב על הפסקת ההסדר האמור בת הזוג מתחייבת בזאת שהבנות תעזובנה את הדירה בתוך שלושים יום. ההודעה בכתב הנ"ל והתחייבות בת הזוג לפינוי הדירה על ידי הבנות תהווה צו פינוי כנגדן, והיא מתחייבת לפנותן כנ"ל ללא כל עוררין או זכות להתנגדות או טענה בדבר דיירות מוגנת.

למען הסר ספק יובהר כי לא תישמע כל טענה כאילו התחייב בין הזוג לזון ולפרנס את בנותיה של בת הזוג או לאפשר להן להתגורר בביתו מעבר להסכמתו כאמור שאין בה כל התחייבות מצידו והוא יהיה רשאי להפסיקה בכל עת [...]

10.5. לשם קיום החיים המשותפים של בני הזוג במהלך חיי הנישואין, מוסכם בזאת בין בני הזוג ששני הצדדים יפרישו מדי חודש סכום כספי שיסכימו עליו אשר ישמש לצורכיהם השונים (מזון, ביגוד, נסיעות וכו') ואין בכל האמור לעיל בהסכם בכדי לבטל את התחייבותו הבסיסית של הבעל לזון ולפרנס את אשתו ושמעשה ידיה של האישה הן לבעלה.

ג. ביום י"ח בכסלו תש"ף (16.12.19) הגיש האב בקשה לבית הדין האזורי לביטול חיובו במזונות. בכתב תביעתו כתב האב שאין הוא יכול להמשיך לעמוד בתשלום המזונות מכיוון שהוצאותיו עולות על הכנסותיו. האב אינו מעלה דבר שהתחדש מאז שניתנה הפסיקה, האב גם אינו מזכיר שנערך הסכם ונעשה קניין ולא מדובר בפסיקה גרידא, האב מזכיר שישנה משמורת משותפת ולכן לדבריו אין סיבה שהוא ימשיך לכלכל את האם.

האם הגישה כתב הגנה ארוך ומלא העמוס בפרטים ובפרטי פרטים יום לפני המועד שנקבע לדיון. בכתב הגנה זה מתוארת השתלשלות העניינים בנושא הכספי ונטענות בו טענות עובדתיות והלכתיות המורות לטענתה שאין להיענות לתביעת האב.

נמצה את טענות האב המופיעות בפרוטוקול (מיום כ"ג בשבט תש"ף – 18.2.20):

נפסק סכום למזונות, סכום של 2,400 ש"ח למזונות שני ילדים.

בנוסף למזונות, האב משלם כל חודש עוד 1,000 ש"ח בתשלומים על פני מספר שנים בגין חובות. התשלומים למשך שלוש-ארבע שנים ואנחנו נמצאים רק בחודש השלישי מאז ההחלטה של הפשרה [...]

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

קורס מבחינה כלכלית. הוא מרוויח כמו שהוא מוציא. הוא מרוויח 6,500 ש"ח ומוציא על כלכלה ושכירות את מלוא משכורתו, שוכר דירה בת שני חדרים וסלון.

עובד בשני מקומות, במקסימום שהוא יכול לעשות. הסדרי השהות אצל כל אחד מההורים הם בשווה.

האם מרוויחה כ-7,000 ש"ח, ובעלה הנוכחי 6,000 ש"ח, והם גרים בבית שאין עליו משכנתה. אין סיבה למוטט את האב מבחינה כלכלית.

אנחנו מבקשים שכל צד ישלם על הבנות כשהן אצל אותו צד ולא יהיו תשלומי מזונות בכלל.

בתגובה אמרה האם:

היה הסכם גירושין וכתוב בסעיף ו' את הסכום שהאב חייב את עצמו לשלם. כמו כן הייתה פשרה של בית הדין. זה סכום מזונות מינימלי.

האב ידע בזמן חתימת ההסכם מה מצבו הכלכלי ובכל זאת חתם, ובית הדין נתן להסכם תוקף של פסק דין.

האב קיבל עבודה חדשה במאפיה החל מינואר 19 (דבר המראה שמצבו הכלכלי השתפר אחרי חתימת ההסכם).

אני גיורת ואין לי כסף. לאיש יש רבע דירה.

אני משתכרת כ-7,000 ש"ח. אני עובדת ומשלמת על הבנות. כל דבר אני משלמת מעצמי. אני משלמת לבעלי הנוכחי שכירות בגין מגוון של הבנות.

הסדרי הראיה הם כפי שאמר [...] בזמן הגירושין המצב היה אותו דבר, אני אישרתי שאני נתתי לאב את המשמורת המשותפת וסיגתי את זה בתנאי שזה לא יפגע במזונות. זה כתוב בפרוטוקול [...] ובית הדין אמר שאכן כך יהיה.

הוא עשה לנו חובות בעבר. לי יש חובות בחיים. כל המספרים שהוא הגיש היום זה לא נכון. לא כמה הוא מרוויח, ולא כמה הוא מוציא.

אין שינוי משמעותי.

בית הדין האזורי, בפסק דינו שניתן על אתר, נענה ברוב דעות לבקשת האב והפחית מחיוב המזונות, וזו לשון החלק המעשי בפסק הדין:

לאחר שמיעת הצדדים ובא כוח האב נראה כי יש להתחשב בטענות האב לאור העובדה כי הבנות נמצאות במחצית מהזמן במשמורת האב והוא משלם בעבור כלכלת הבנות וכל הוצאותיהן בזמן שהייתן אצלו.

בנוסף: הוצאות האב המרובות כוללות שכירות הדירה אשר משמשת גם בעבור החזקת שתי הבנות. ומאידך גיסא, האם נישאה בשנית וגרה בדירת בעלה הנוכחי ללא תמורה ואין לה הוצאות של שכירות דירה, וכמו כן היא משתכרת יותר מהבעל סך של 7,500 ש"ח לחודש.

בית הדין סבור כי העמדת המזונות בסכום הקיים היום תביא לכך כי האב לא יוכל לעמוד בתשלום המזונות הנ"ל, והוא יאלץ לשכור דירה קטנה יותר. הדבר יפגע גם בהחזקת שתי הבנות הנמצאות אצלו במחצית מהזמן.

בנוסף יש לציין כי במעמד חתימת הסכם הגירושין עדיין לא נקבעה משמורת משותפת לילדים, ופסיקת המזונות נגזרה מכך.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

לפיכך בית הדין פוסק כי האב ישלם לאם למזונות בעבור שתי הבנות, סך של 1,500 ש"ח לחודש החל מהיום. סכום זה כולל מדור והוצאות חינוך. מלבד הנ"ל ישלם האב מחצית מההוצאות הרפואיות החריגות של הבנות.

האם הגישה בקשה לתיקון פרוטוקול, לטענתה הושמטו דברים רבים מדבריה בפרוטוקול. עוד ביקשה צו לגילוי מסמכים. בית הדין דחה את בקשתה וכתב בהחלטתו מיום ז' באדר תש"ף (3.3.20) כדלהלן:

לאחר עיון בבקשת האם ותגובת האב בית הדין מבהיר כי כל דברי האם הכתובים בבקשה לתיקון פרוטוקול היו לנוכח בית הדין ואין בהם חדש, ואף על פי כן החלטת בית הדין בעינה עומדת [...]

בית הדין דוחה את טענות האם כי בית הדין לא אפשר לה לטעון את טענותיה. בית הדין התנהג עם האם בסבלנות רבה ואף אפשר לה להשמיע את טענותיה פעם אחר פעם [...] עוד יצוין כי בית הדין נהג עם האם לפנים משורת הדין כשהתיר לבעלה החדש להיות נוכח במהלך הדיונים וכאשר הוא מנחה אותה בדיון לטעון את טענותיה.

לגופו של עניין יצוין כי זמני שהות של ההורים עם הילדים שווים והמשמורת משותפת, כמו כן הכנסותיהם שוות [...] על פי פסיקת בג"ץ החדשה במקרה כזה האב פטור לגמרי מתשלום מזונות ילדים. וכאמור, בית הדין נתן החלטה מנומקת וברורה בבקשת האב להפחתת מזונות.

לפיכך החלטת בית הדין שניתנה ביום כ"ג בשבט תש"ף (18.2.20) בעינה עומדת.

האם הגישה את ערעורה לפנינו. בכתב הערעור האריכה המערערת בדברים שנטענו לפני ערכאה קמא. המשיב, האב, נתן את תגובתו. הצדדים חזרו לפנינו על הדברים ואין כאן מקום לחזור שנית ושלישית על דברי הצדדים.

ד. בתחילת דברינו חובה עלינו להבהיר מושכלות יסוד שמשום מה נתעותו בשנים האחרונות.

האב הוא שחייב במזונות ילדיו על פי הדין ולא האם. חיוב האב עד גיל שש הוא חיוב גמור לרוב הראשונים מדרבנן ולחלק מהם אף מדאורייתא. למעלה מגיל זה האב חייב מתקנת חז"ל ותקנות הרבנות הראשית. גם חיוב זה הוא של האב בלבד ולא של האם. כבר הארכנו במקום אחר אם חיוב האב בתקנת חז"ל ותקנות הרבנות הראשית הוא מתקנה מחודשת או מדין צדקה. אך גם אם החיוב הוא מדין צדקה, אין גדריה מדיני הצדקה הכלליים המבוארים בשולחן ערוך יורה דעה, אלא תקנה מיוחדת בגין חובתו לילדיו. ואף אם הוא מדין צדקה זו צדקה המוטלת עליו מדיני אבן העזר והיא רחבה מדיני הצדקה הרגילים. הארכנו בזה בעבר בכמה פסקי דין (כגון פסק דין מיום י"ב טבת תש"ס – 21.12.99 בתיק (נתניה) 258951/1 (מס' תיק ישן 1-21-2827), פסק דין מיום כ"א בטבת תשע"ה – 12.1.15 בתיק נתניה 913242/1 (התפרסם באתרים המשפטיים)), ואין כאן מקומו. כאמור, אין ספק שחיוב זה של האב הוא חיוב מחודש ואינו בגדר צדקה הרגילים, דאם הוא מדיני צדקה הרגילים מדוע נצרכו כלל הן חז"ל והן הרבנות הראשית (שכפי שכתוב בהקדמה לתקנות משנת תש"ג הרחיבה את הזמן של תקנות חז"ל) לתקן תקנות. מלבד זאת עצם היכולת של בית הדין לפסוק חיוב מזונות ולאכוף החלטה זו בכפייה, בהוצאה לפועל, מורה שגדרה רחב מדיני צדקה הרגילים. בפסקי הדין הנ"ל הבאנו שיש האומרים שגם חיוב האב למעלה מגיל שש הוא מגדרי צדקה בלבד, ואינו חיוב מיוחד נפרד, והבאנו שם שעצם העובדה שכתבי הדין פוסקים מזונות ומאפשרים את אכיפתם בהוצאה לפועל מורה שאין זה מדין צדקה הרגיל, שלא ברור

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

שניתן לכפות עליו – אני מקצר במקום שיש להאריך ובעזרת ה' ארחיב בנושא זה בפסק דין אחר.

כאמור חיוב זה הוא חיוב של האב. על האם אין חיוב כלשהו מדיני אבן העזר לדאוג למזונות ילדיה, וכדאיתא בשולחן ערוך (אבן העזר סימן פב סעיף ח):

אם לא רצתה האם שיהיו בניה עמה אחר שגמלתן, אחד זכרים ואחד נקבות, הרשות בידה, ונותנת אותם לאביהם או משלכת אותם לקהל אם אין להם אב, והם מטפלים בהם, אחד זכרים ואחד נקבות.

אומנם גם האם חייבת בדיני צדקה, שבהם חייב כל אדם מישראל, שהרי אין זו מצוות עשה שהזמן גרמא, שנשים פטורות. ואם יש לה ממון היא חייבת בזה לעלמא, ובמקרה שכזה החיוב לקרובים קודם. גם בזה חיוב האב (מדיני יורה דעה) קודם לחיוב האם, וכבר הארכנו בזה במקום אחר, ואין כאן מקומו.

ועיין בשולחן ערוך (שם סעיף ה) שפסק:

האשה שנתגרשה – אין כופין אותה להניק את בנה, אלא: אם רצתה נותן לה שכרה ומניקתו, ואם לא רצתה נותנת לו את בנו והוא מיטפל בו [...]

הגה: [...] ויש אומרים: הא דגרשה אינה מחוייבת להניק אם אינו מכירה, היינו כשמוצא מינקת אחרת ויש לו להשכיר, אבל אם אין לו, כופה אותה ומניקתו (רבנו ירוחם).

מבואר מדברי השולחן ערוך שאין על האם חיוב הנקה כלל, והחובה היא על האב. ואף שמזונות הולד – חלב האישה – ניתנים לה מן שמיא ואינה צריכה להוציא ממון כלשהו כדי לתת לוולדה את המזון שהוא זקוק לו ושהוא המזון הטוב ביותר בעבורו – אין עליה חובה כלל, אלא אם היא רוצה תניק אותו, אך האב ישלם את שכרה, שהוא שחייב במזונות ולא האם אפילו בכי האי גוונא, דעליו הטילה התורה את חובת המזונות. והנה הרמ"א הביא דעת רבנו ירוחם שמה שפטור האם מלהניק את בנה הוא דווקא אם האב מוצא מינקת ויש בידו לשלם שכרה, אך אם אין בידו לשלם שכרה כופין את האם. והדבר טעמא בעי, הרי אין חיוב על האם כלל וכדכתב השולחן ערוך (שם סעיף ח). ואכן החלקת מחוקק – והביאו גם הבית שמואל – הקשה:

לא ידעתי טעם לדין זה. ובמה נתחייבה היא יותר משאר נשים? ולמה לא יתנו לה בית דין שכר הנקה, כשם שעל הבית דין לפרנס הולד אחר שגמלתו?

והעיקר ביישוב שאלה זו הוא כמו שכתב הבית מאיר (שם):

לעניות דעתי יש לומר: מתורת צדקה אתינן עלה כדאיתא ביורה דעה (סימן רנו סעיף ח) ומיירי בשגם קרובי האב עניים. ומה שמבואר סוף סימן זה שיכולה להשליך על הקהל היינו מסתמא ענייה, שאין אמודה לפרנס משלה, אבל עשירה לאו כל כמינה. ולגבי הנקה תמיד עשירה היא.

וכן כתב גם בעזר מקודש (שם):

צריך לעיין על תמיהתם בזה, שהרי כשאין לה שם תינוק אחר להניק בשכר – מדוע לא נכוף אותה בזה, כיון שהוא גדר 'זה נהנה וזה לא חסר'? וגם אם נימא שיהיה לה מנוח יותר על ידי שלא תניק, על כל פנים היא חייבת בזה משום צדקה, דאטו נשי לא בעי חיי – מה שצדקה תציל כו'? וצדקה היא מצוות עשה שלא הזמן גרמא, ויש בה גם כן סדר ההדרגה להקדים הקרוב לה וצריך לעיין עוד בזה, ועל כל פנים בצד מה יש בזה ישוב טוב.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

וכסברה זו כתבו עוד מהאחרונים, ובפתחי תשובה הביא דברי הבית מאיר והוסיף: "ואיירי בשגם קרובי האב עניים". וביאור הדברים דאתינן מדין צדקה הכללי המוטל על כל אדם מדיני יו"ד, ולכן כשאין שום קרוב שיכול לדאוג להנחת הולד, וגם קרובי האב אינם יכולים לדאוג לתשלום שכר, דאם הם יכולים חובתם קודמת, שהרי בצדקה 'קרוב קרוב קודם' וקרובי האב שהם משפחת האב קודמים לעניין חיוב לפרנס קרובם, למשפחת אב. אך כשאננם יכולים לשלם ואי אפשר לכפותם מדין צדקה, היא נחשבת עשירה לגבי חלב אם, ולכן יכפוה להניק. ודווקא במקום שאינה צריכה להניק לפרנסתה, אך אם צריכה להניק לפרנסתה אין יכולים לחייבה לתת את חלבה כצדקה. דפרנסתה קודמת. ודווקא בעשירה נימא שנכפה על הצדקה.

ה. והנה אף שלכאורה יש מקום להבין מדוע באמת לא חייבה התורה או חז"ל את האם בתשלום מזונות ילדיה, ולכאורה קרא כתיב (במדבר פרק יא פסוק יב) "האנכי הרייתי את כל העם הזה אם אנכי? לדתייהו כי תאמר אלי שֶׁאֶהוּ בחיקך כאשר ישֶׁא האמן את הניק", משמע שמי שהורה או יולד, אב או אם, חייב לדאוג לפרנסת ילדיו, ומדוע האם פטורה מלדאוג לפרנסת ילדיה? ועיין בדברי רבנו חננאל שהביא רבנו בחיי (שמות פרק טז פסוק טז):

איש לאשר באהלו תקחו" – "לאשר באהלו" זו אשתו, שהיא ראויה להיות נמצאת באהל, כענין שכתוב (בראשית יח, ט) "הנה באהל" וכתיב: (תהלים מה, יד) "כל כבודה בת מלך פנימה" וגו', ולמד הכתוב בדרך אסמכתא שחייב אדם במזונות אשתו ובניו הקטנים, וזהו שאמר: "מספר נפשותיכם".

ומבואר שהטילה התורה את חובת מזונות האישה והילדים דווקא על הבעל – האב, ואף במקום שגם האם יכולה לדאוג לפרנסת ילדיה (במדבר, שיכולה ללקוט את המן). ואומנם הוא פירש שהטעם הוא שאין זה ראוי שתצא מביתה אפילו לצורך פרנסה, אך אף במקום שיכולה להתפרנס בביתה לא הטילה התורה או חז"ל חיוב זה עליה.

ולולי דמסתפינא היה נראה לי לומר דטעמא דמילתא מכיוון שכל אישה אמורה להינשא, ותהיה רשות בעלה עליה, פטרה אותה התורה מחיוב מזונות ילדיה (אף שלא מבעלה), וכמו שמצינו לעניין כיבוד אב ואם שפטרה התורה את האישה הנשואה מביבוי כדאיתא בקידושין (ל, ב) "איש סיפק בידו לעשות, אשה אין סיפק בידה לעשות, מפני שרשות אחרים עליה", ופירוש הדברים שנמצאת אצל בעלה ומשועבדת לו, שמחויבת לעשות לו מה שאישה חייבת לבעלה, ולכן פטרה מביבוי אב ואם. ועיין שם בתוספות שכתבו: "שיש רשות אחרים עליה – ואף על גב דמעשה ידיה לבעלה מדרבנן בעלמא מכל מקום אינה מצויה אצל אביה אלא אצל בעלה". ובאמת יש לומר שאף על גב שמעשי ידיה לבעלה מדרבנן, מכיוון שדרך אישה שתיתן מעשי ידיה לבעלה וכדאמרי תוספות (גיטין מז, ב) שעל זה השתיתה התורה דין הבאת ביכורי אשתו. והוא הדין לעניין מעשי ידיה, שמטעם זה פטרה התורה וכדי שיהיה שלום בית. ומטעם זה יש לומר שפטרה התורה (אם מזונות דאורייתא) וחז"ל (אם מזונות מדרבנן) את האם ממזונות ילדיה, מפני שנשואה – רשות אחרים עליה, וכל אישה עומדת להינשא. ואף שבקידושין (שם) "אמר רב אידי בר אבין אמר רב: נתגרשה, שניהם שוים", שבגרושה הדר חיוב כיבוד אב, שאני התם שאם נישאת שוב – תחזור ותיפטר, מה שאין כן במזונות ילדים שלא יכול להיות שתהיה לעיתים חייבת ולעיתים פטורה ולא יהיה לילדים ביטחון במקור החיוב למזונות. ועוד יש לומר שגם בגרושה פטרו 'משום חינא' וכמו דאמרינן (כתובות פד, א) שמטעם זה תיקנו כתובה כדי שירצו להינשא להן. והכי נמי תיקנו שגרושה ואלמנה תהיינה פטורות ממזונות ילדיהן משום חינא, כדי שירצו להינשא להן, שאם יהיה עליהן החיוב לפרנס ילדיהן לא ירצו להינשא להן. ויש להביא הדברים עוד בכור הבחינה.



# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

לצערנו ולכושחנו, בית המשפט גילה פנים בתורה שלא כהלכה וקבע על פי הכנתו שחוב האב והאם למעלה מגיל שש, שהוא מדין צדקה, שווה. וכבר האריכו בכמה פסקי דין שלקביעה זו אין שורש בהלכה, ואין להשוות את השונים, וכפי שביארנו. ולפיכך תמוה בעינינו מה שנאמר בהחלטת בית הדין מיום ז' באדר תש"ף (3.3.20) "ובמיוחד כשעל פי פסיקת בג"ץ החדשה במקרה כזה האב פטור לגמרי מתשלום מזונות ילדים" – וכי תורה שלמה שלנו צריכה תיקון ולהסתמך על מה שפירשו שלא כהלכה את דין התורה? האם יתקיים בנו ח"ו מה דאמר ההוא פילוסופא (שבת קטז, ב) "מן יומא דגליתון מארעכון איתנטלית אורייתא דמשה, ואיתיהיבת עוון גליון, וכתוב ביה 'ברא וברתא כחדא ירתון'", ועתה תתווסף תורה נוספת "אב ואם כחדא יפרנסון"?! ישתקע הדבר ולא ייאמר. אלא ודאי: אם יש חיוב על האם, גדרו הוא מדיני צדקה הנזכרים. ואני מקצר במקום שיש להאריך, ובעזרת ה' במועד קרוב נבאר דעתנו בביאור ובאריכות, להעמיד הדברים על אמתה של תורה.

ו. מלבד האמור חובתנו להבהיר: אישה שנישאת – בעלה אינו חייב ולא כלום לפרנסת ילדיה. הדבר נכון ואמת על פי דין תורה, על פי השכל האנושי וגם על פי הפסיקה האזרחית. לפיכך משכורתו, הכנסותיו ורכושו של בעל שלאשתו יש ילדים מאחר – אינם משועבדים לפרנסת ילדיה. לדעתנו חובת בית הדין הייתה להבהיר לאב התובע שהזכיר את הכנסות הבעל שהכנסות ורכוש בעלה החדש של האם אינם עניין לתביעתו זו, ואין הם יכולים להיחשב בכלל השיקולים לחיובו במזונות. ועיין (לעניין חובה זו) בתוספות (כתובות טז, א ד"ה אישתיק) ובנפסק בחושן משפט (סימן יז סעיף יב).

אם אכן היינו אומרים שיש שעבוד כלשהו לבעל האישה היה גם הוא נהפך לבעל דבר וצד בדין זה, אך אף שאין עליו חיוב, כפי שיתבאר – החלטת בית הדין קמא בנויה על סמך מה שנותן וייתן הבעל לאם בעבור ילדיה, משכך לא ברורה אמירת בית הדין בהחלטתו "בית הדין נהג עם האישה לפנים משורת הדין כשהתיר לבעלה החדש להיות נוכח במהלך הדיונים, כאשר הוא מנחה אותה בדיון לטעון את טענותיה" – מכיוון שהחלטת בית הדין בנויה על המציאות שהבעל נותן לאישה ודאי שלבעל האם יש מעמד בדין זה, ואף יש לו זכות לטעון כבעל דין משום שבסופו של דבר מה שיפטור בית הדין את האב יוטל עליו.

אך משורת הדין נראה לומר שבכל מקרה לבעל יש מעמד בתביעה זו שהוגשה נגד האישה, אף אם לא ייתן משלו מאומה, אם נטיל על האם חיוב מדין צדקה, שהרי על פי דין מעשה ידי אישה לבעלה ולבעל זכות בפירות נכסי מלוג של האישה. ומכיוון שיש לו זכויות בממונה ובמעשי ידיה ודאי הבעל גם הוא בעל דין בתביעה זו, שהרי המזונות אמורים להגבות ממשכורת האישה שהיא מעשי ידיה. ואף אי תימא שמשכורת של אישה העובדת מחוץ לבית כיום יש לה דין של 'העדפה על ידי הדחק', ואף אי תימא שמזונות שנותן לה אין בהם 'מעה כסף', עדיין לכאורה דין מעשי ידיה אלה כנכסי מלוג וכדכתב הבית שמואל (סימן פ ס"ק ב), ולבעל יש זכות בהם, ועיין בבית מאיר (שם) שהסתפק אם אכן יש להם דין נכסי מלוג, ואין כאן מקום להאריך. ועיין בגיטין (מח, ב) אם בעל צריך הרשאה לגבי נכסי אשתו, ומבואר דהיכא דנחית אפירי נחית גם אגופא. ועיין ריטב"א (כתובות צד, א) שכתב דידו כידה (ועיין בריטב"א ובמיוחס לריטב"א בגיטין שם). ועיין בתרוה הדשן (חלק א סימן שיב) שבמעות אשתו ודאי מישתעי דינא שהרי מזומנים לקנות דבר שיהיה לו בו פירות. (ועיין חושן משפט סימן קכב סעיף ח ובמפרשי השולחן ערוך שם ואבן העזר סימן פה סעיף ד ועיין עוד סימן צא סעיף א ושם סעיף ד לעניין חיוב הבעל לפרוע חובות אשתו. ואין כאן מקום להאריך.)

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

מטעם זה נראה לי כדבר פשוט שבכל תביעה כנגד אישה נשואה יש לצרף את בעלה, שהרי יש לו נגיעה ממונית ויכול לבא לידי הפסד, ואין כאן מקום להאריך. וידוע מנהג בתי הדין במקרים שבהם האישה מוותרת על זכויותיה בירושה, שלא להוציא צו ירושה עד שלא יימסר כתב הסתלקות של הבעל, שהרי יש לו זכויות נכסי מלוג בירושה. ואף על פי שבמקרים רבים הבעל לא מודע לזכויותיו והווי כ'נכסים שאינם ידועים לבעל', עם זאת זהו המנהג.

ומשכך ההרשאה לבעל להיכנס לדיון ואף להשתתף בו אינה לפנים משורת הדין אלא משורת הדין. ומהאי טעמא אישרנו לבעל להשתתף בדיון לפנינו, והוא שטען את טענותיה, שאדרבה כשהבעל מורשה – עדיף על מורשה גרידא, דלא שייך לומר לגביו "אשר לא טוב עשה בעמיו" – זה הבא בהרשאה ש"מתעבר על ריב לא לו". ואדרבה כשהבעל מורשה זהו גם דינו – וכתבנו הדברים בקיצור – משכך ודאי חובה על בית הדין לשמוע דבריו.

ז. ומעתה ניהדר לנידון דידן, שהרי לפי מה שכתבנו חיוב האישה במזונות ילדיה הוא מדין צדקה לפי מה שפירשנו, ואף לשיטת בית המשפט על פי הבנתו – זהו שורש החיוב, ואינו חיוב גמור. חובת צדקה היא רק אם יש לאישה ממון. לפיכך בבעל שמפרנס את אשתו ודואג למדורה, שהוא זכאי למעשה ידיה, שהרי "תקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה", וכל משכורתה שייכת לבעל – ומהיכי תיתי לחייבה מדין צדקה, שהרי על פי דין אין לה ממון ובאין ממון אין חובת צדקה?

הדין נכון בעלמא, בכל זוג נשוי – אף שלא ערכו הסכם ביניהם בעניינים אלו, ובוודאי בנידון דידן שהדבר נקבע בסעיף 10.5 להסכם הממון של הצדדים. משכך הרי האם היא כמי שאין לה ממון, ומהיכי תיתי להפחית מחיוב האב, על סמך זה שהאם תישא במזונות מדין צדקה, כשלאם אין ממון ואין לחייבה בצדקה? ובשלמא באישה שהיה לה חוב גמור ונישאת – אדעתא דהכי נשאה הבעל, שתשלם חובותיה מממונה, שחל שעבוד על ממונה והחיוב קדם לנישואין. ועיין בבבא בתרא (קלט) אם בעל בנכסי אשתו כלוקח הווי או כיוורש, ועיין אבן העזר (סימן צא סעיף ד), ומה שדנו הראשונים אם בעל חייב לשלם חובות אשתו של לפני הנישואין – עיין בבא מציעא (קד) ובשיטה מקובצת, ואין כאן מקום להאריך. אך כל זה אינו עניין לנידון דידן, דאם יש חיוב על האם הוא מדין צדקה ואינו חיוב גמור. משכך אם נימא שמעשה ידיה לבעלה, אין לה ממון ואין לחייב אותה לשלם מזונות מדין צדקה.

ואדרבה הרי קיימא לן (יורה דעה סימן רמח סעיף ד):

גבאי צדקה אין מקבלין מהנשים [...] אלא דבר מועט אבל לא דבר גדול, שחזקתו גזול או גנוב משל אחרים. וכמה הוא דבר מועט? הכל לפי עושר הבעלים ועניותם. והני מילי בסתמא, אבל אם הבעל מוחה – אפילו כל שהוא אסור לקבל מהם.

תשלומי מזונות והוצאות שהאם מוציאה על ילדיה אינם דבר מועט, ואין מקום לחייבה בהם מדין צדקה, ובוודאי כשהבעל מקפיד בדבר. ומהאי טעמא כתיב בנדבת המשכן בפרשת ויקהל בפסוק "ויבואו האנשים על הנשים" שבאו יחד, עיין בפירושו הספורנו שם, שללא הסכמת הבעל אין לקבל נדבה מהם ועיין במשך חכמה (שם). ועיין שו"ת נודע ביהודה (מהדורא תניינא יורה דעה סימן קנח) שכתב:

אשה שיודעת שבעלה מקמץ בנתינת צדקה ואינו נותן לפי ערכו, והיא נושאת ונותנת תוך הבית והיא מחלקת צדקות לפי העושר ויודעת שבעלה מקפיד – אם מותר לקבל ממנה:

יפה הורה מעלתו: ח"ו לקבל ממנה, והוא גזל גמור. ואף שבית דין כופין על הצדקה, מכל מקום מי שם את האשה לשופטת? ואשה פסולה לדון. וגם

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

לבית דין אין רשות ליקח ממנו בלי ידיעתו רק מודיעין וממשכנין ולוקחין בפניו בעל כרחו, אבל בלי ידיעתו גנבה היא.

ועיין בשו"ת יהודה יעלה (אסאד, חלק ג סימן מג) שכתב:

וכיון שמעשה ידיה לבעלה והבעל יורש את אשתו, הודאת הגבאי שיש בידו מעות הלואה מאשת פ' מהני שיחזירם לו לבעל, דלאו כל כמינה דאשה להפקיע ירושת הבעל וליתן משלו להצדקה בלא רשותו. והמקבל ממנה הרי זה גזל, אפילו שהיא נושאת ונותנת תוך הבית, כל שהבעל מוחה לאלתר כשנודע לו – אין בדבריה ומעשיה כלום, כמו שכתב בתשובת הרא"ש (כלל יג סימן י) ובשולחן ערוך (יורה דעה סימן רמח סעיף ד וסעיף ה).

והוא הדין לעניין תשלום מזונות הילדים, שחיובה בהם מדין צדקה, דאין אפשרות לחייבה ואין ליקח ממנה ללא רשות בעלה.

מעתה בנידון דידן:

הבעל נשא את האם על סמך הידיעה מהו שיעור חיובה למזונות הבנות. עד שנשא את האם שכרה האם דירה והבעל העמיד דירתו לאם – אשתו – ולבנותיה ופטרה מהוצאה זו, ועל כל פנים הסכמתו הייתה אדעתא שתוציא למזונות ולצורכי הבנות את שנצרך מעבר לסכום שנקצב בהסכם. לגבי הוצאות אלו הוויא האם כאישה עשירה שדרכה לתת צדקה, דוודאי ניחא לה שהבנות יהיו אצלה ומשכך תשתתף בעול החזקתם. ועיין בשו"ת מהר"ם מינץ (סוף סימן ז) שכתב:

וגם נראה לי: אם היתה אחותה בעלת צדקה ורצתה ליתן לקרוביה דבר נכון לפי עושרה, כדרך נשים עשירות, שלא היה בעלה מצי למחות בידה, כדתני פרק המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה – יוציא ויתן כתובה, מפני שנעל בפניה. ואמרינן בגמרא: "אמר רב הונא: המדיר את אשתו שלא תשאל ולא תשאל נפה וכברה – יוציא ויתן כתובה" כו' "מפני שמשאיה שם רע" כו'. אם כן שמע מינה: כל מה שדרך נשים לעשות, אפילו מידי דאית ביה חסרון כיס, לא מצי הבעל למחות בידה, הכא נמי לא שנא. וכל שכן: מה לדבר הרשות, אינו יכול למחות בידה, מכל שכן ליתן צדקה דהוא מצוה רבה.

ובשו"ת מהרי"ל החדשות (סימן קט) כתב גם כן כסברת המהר"ם מינץ. ועיין בבית שמואל (סימן צא ס"ק יג) שהביא דברי המהר"ם מינץ באישה הנושאת ונותנת בתוך הבית. ועיין באחרונים שהעירו שהרא"ש בתשובה חולק על המהר"ם מינץ, ועיין מה שכתב בזה בשו"ת מהר"י אסאד הנזכר. ועיין עוד בזה בשו"ת מהרש"ם (חלק א סימן מה) מה שכתב ליישב את הסתירה (ועיין עוד בתשובתו שם סימן לג, ואין כאן מקום להאריך). ויש לומר שלגבי מזונות אישה לילדיה וסיפוק צורכיהם, הוויא כאישה עשירה שהרי רוצה בטובת ילדיה ורגילה לספק צורכיהם מממונה, ויש להאריך עוד בזה ואין כאן מקומו.

ולפי זה למה שידע והסכים – הסכים, אך מהיכי תיתי להטיל עליה חיוב נוסף שהיא אינה רוצה בו וגם בעלה לא קיבל? משכך אין אפשרות להטיל חיוב צדקה נוסף על הכנסותיה (שכאמור לבעל זכויות בהם, זכות גמורה או זכות לפירות). ודין זה דומה למה שכתב הרמ"א (סימן צא סעיף ה):

אשה ששדכה בתה לשמעון ונתחייבה בנדוניא, ואחר כך נשאת בעצמה לאיש, המשוך לבתה מוציא כל מה שנתחייבה מבעלה מנכסים שהכניסה לו, דהוי כמלוה בשטר.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

והכי נמי מה שמתחייבת לפרנס על פי הסכם הגירושין, אף שלא נקצב סכום מפורש, הרי הוא כנדוניה, וכמו דהתם הוא חיוב גמור הכי נמי הכא. אך מעבר לסכום זה אין אפשרות לחייבה מדין צדקה ממה שיש בו זכויות לבעלה.

לאור האמור אף אי נימא שבנידון דידן היה שינוי נסיבות אכתי אין אפשרות להטיל חיוב על האם לפרנס את בנותיה, אף אי נימא שהכנסתה גבוהה משל האב, דמכיוון שמעשה ידיה לבעל, אין לה ממון ואין לחייבה במזונות מממון הבעל. ולעניין אם הבעל חייב לתת צדקה לקרובי אשתו, ואם כן אם כופין על כך, וממילא יחויב הוא עצמו מדין צדקה לילדי אשתו – עיין מה שכתב בזה בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן ז), ואין כאן מקומו. וזאת למודעי שאין לומר שבית הדין יפטור את האב אך לא יחייב את האם, דזה אינו, שמכיוון שהילדים נמצאים עימה וברור שאין לה ברירה אלא להוציא הוצאות לצורכיהם, הרי זה כמטיל עליה הוצאות, ואף שלא נכתב במפורש בפסיקת בית הדין שהאם תיתן – כל מה שמפחיתים מחיוב האב, הרי מחייבים את האם לזונם מממון הבעל.

ח. משכך לא ברור הנימוק שנכתב בפסיקת בית הדין שהאם מרוויחה יותר מהאב, שהרי מה שמרוויחה הווי ממון בעלה שזן ומפרנס אותה ומעמיד לה ולבנותיה מדור. לא ברורה גם הקביעה שהעמדת המזונות בסכום הקיים היום תביא לכך שהאב לא יוכל לעמוד בתשלום המזונות הנ"ל והוא יאלץ לשכור דירה קטנה יותר והדבר יפגע גם בהחזקת שתי הבנות הנמצאות אצלו במחצית מהזמן: הרי אין ספק שגם האם צריכה להוציא הוצאות לפרנס את הבנות והפטור לאב מהמזונות מטיל חובה עליה לשלם מממון שאינו שלה ואין היא חייבת לשלם לו. משכך לא ברור מהו המקור ההלכתי לפטור את האב ממזונות שחייב בהם ושקיבל עליהם קניין כשעל ידי פטורו מחובתו מטילים את החיוב בפועל על האם, או – ומדויק יותר – מטילים על ממון בעל האם חיוב שאין הוא חייב בו כלל. והיה מקום להאריך בזה יותר ועוד חזון למועד.

דברינו אמורים אף אם לא נקבל את טענת האם שהיא מעבירה לבעלה סכום כסף בסך 2,000 ש"ח מדי חודש בחודשו בגין סיפוק המדור לבנותיה. טענה זו לא נבחנה, ואם אמת היא מדוע תלקה בכפליים – תשלם מממונה בגין צורכי הבנות שהבעל מעמיד להם, ותצטרך להוסיף עוד עתה, בגין פרנסתן? אך באמת למה שכתבנו, על פי דין כל מעשה ידיה לבעלה, ואף שקבעו בהסדר הממון את צורת התנהלות בחייהם המשותפים, שכל אחד יפריש סכום כסף לצורך החיים המשותפים – דבר שבפועל אין הם מקפידים עליו, להכניס סכום כסף קבוע לחשבון משותף ולהתנהל ממנו: הבעל אמר לפנינו שהאישה מכניסה מדי חודש סך 2,000 ש"ח הנ"ל ועוד סכום כסף לצורך השתתפות בהוצאות הבית, ואין הוא עוקב אחרי הדברים, וכמו כן כל אחד מהם קונה ממשכורתו לצורך הבית, ולא יחשבו איש את רעהו, כדי לא להכניס מתח ומריבות, וברור שיפה הם עושים בהתנהגות זו. ואומנם אף שכתבנו שעל פי הדין הכול שייך לבעל, ובפרט שכתבו בהסכם במפורש שמעשה ידיה יהיה שייך לו, אין הוא מקפיד לקבל משכורתה, אך אין כאן מחילה, ועל כל פנים מסתבר שמשותפת בסכום לא מבוטל לצורכי בנותיה, ומהיכי תיתי להטיל עליה חיוב נוסף?

ט. והנה בית הדין האזורי כתב עוד "בנוסף יש לציין כי במעמד חתימת הסכם הגירושין עדיין לא נקבעה משמורת משותפת לילדים, ופסיקת המזונות נגזרה מכך". קביעה זו כשלעצמה – נראה שאינה נכונה, שהרי לפי מה שתיארנו בראש דברינו, על פי דברי הצדדים ותסקיר לשכת הרווחה אף שבתחילה המשמורת הייתה של האם, בפועל הבנות שהו אצל שני הצדדים כמעט בשווה. חיוב המזונות אינו תלוי בשם 'משמורת' אלא בהסדרי השהות בפועל, ועל פי דברי הצדדים

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

והחומר שבתיק המציאות בפועל של שהות כמעט שווה לא השתנתה. בזה יש להסביר את דברי בית הדין שבפרוטוקול הדיון מיום כ"א באדר ב' התשע"ט (28.3.19) שמשמורת משותפת לא תפגע במזונות (והאם אמרה שעל סמך הבטחתם הסכימה למשמורת משותפת) ולכאורה הדברים לא ברורים, איך בית הדין יכול להבטיח לאם לקבל מממון האב מעבר למה שחייב לה, וכי בית הדין עושה סחורה בממונו של האב? ועל כורחך צריכים להסביר שדברי בית הדין היו על סמך המציאות שזמני השהות כמעט שווים, ומשכך 'שינוי השם' ממשמורת האם למשמורת משותפת לא יעלה ולא יוריד לגבי חיוב המזונות שנקבע על סמך מציאות זו. ומשכך 'שינוי השם' אינו שינוי נסיבות. משכך נימוק בית הדין הנזכר בנושא זה מוטעה לאור העולה מהחומר שבתיק.

מלבד האמור: האם טענה לפנינו שחיוב האב נקבע בהסכם והאב ערך קניין על התחייבותו ולכן הוא חיוב גמור ואינו יכול לחזור מהתחייבותו אף אם חל שינוי נסיבות, אם לא קרה שינוי נסיבות קיצוני. האם צירפה פסק דין במה שנחלקו בפד"רים אם הקניין שנעשה בהסכם הוא על מה שמתחייב בהסכם בפועל ללא התחשבות בסכום שחייב מעיקר הדין, שזה מה שמקבל על עצמו וככל התחייבות במה שאינו חייב – ולכך אף אם נשתנו הנסיבות לא ייפטר ממה שהתחייב בקניין, דמאן מחיל ומאן מפיס במה שאדם נוטל על עצמו – או שכל ההתחייבות בהסכמי גירושין היא רק אדעתא שסכום זה הוא חייב באמת למזונות ולא מתכוון להתחייב מעבר למה שמעבר לעיקר חיובו – וממילא אם לאחר זמן נשתנו הנסיבות נימא דאדעתא דהכי לא קיבל בקניין, ומשכך אפשר להפחית סכום המזונות, בשינוי הנסיבות.

והנה נראה לי ברור שמכיוון שעשה קניין הרי זו התחייבות שחייב עצמו אף אם בית דין לא היו פוסקים לו, דאי לאו הכי מדוע בעינן קניין כלל בהסכם גירושין, תיפוק ליה שבסכום זה הוא חייב ובעצם חתימת ההסכם הודה שזה גובה חיובו? ולכן לא בכדי נפקיע את התחייבותו שבקניין.

אך אין כאן המקום להאריך בזה, דאין זה נצרך בנידון דידן:

אין ספק שהחיוב שהתחייב האב בעת הגירושין למזונות ומדור כל בת סך 1,200 ש"ח אינו סכום שמכסה כל הוצאותיהן אצל האם, והרי באותה עת וגם מייד לאחר נישואיה עדיין שכרה דירה ששימשה למדור הבנות. ואף שאחר כך נישאת ובהסכם הממון הצהיר הבעל שהוא מוכן להעמיד דירתו גם למדור הבנות, ברור שהסכמה זו הייתה על סמך סכום המזונות שקיבלה האם, שישמש לכיסוי הוצאות הבנות או תשלום בעבור מדורם. וכבר ביארנו שלבעל האישה אין התחייבות כלשהי לבנות וודאי יכול לתלות את מתנתו במה שישלם האב לצורכי בנותיו. ונהי שמוכן למחול לאשתו על דמי מדור עבור בנותיה, אין הוא חייב למחול לאבי הבנות, והרי הבעל שבפנינו – אף שיש לו דירה, שעליה שילם טבין ותקילין בהסכם הגירושין עם אשתו הראשונה – אין הוא אדם אמיד ומשכורתו כמורה בתלמוד תורה אינה גבוהה ונצרכת לקיום ביתו.

כמו כן הוכח שמצבו הכלכלי של האב לא השתנה (לפני מגפת הקורונה, והרי גם האישה נפגעה ממנה, כפי העולה מכתבי הטענות), ואדרבה הכנסתו עלתה, שהרי לאחר ההסכם הוא עובד בעבודה נוספת. ואף שאומר שנצרך לה עקב סכום המזונות שנקבע בהסכם, על כל פנים קיבל ההתחייבות מרצונו.

כמו כן אין לקבל דבריו שבית הדין כפה אותו בעת ההסכם מעבר ליכולתו וכנגד רצונו, שלא כפי שנכתב באישור ההסכם.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

משכך לא קרה במקרה שלפנינו שינוי נסיבות לא בגובה הכנסותיו ולא בזמני השהות. לפיכך אף בלא הקניין שערך ואף אם הייתה פסיקת בית הדין גרידא לא היה מקום לשינוי. וקל וחומר משנערך הסכם בין הצדדים, הסכם שנערך בתיווך בית הדין, וחזקה שבית הדין בדק שהצדדים מודעים להתחייבות בהסכם, ומרצון קיבלו, ובית הדין אישר את ההסכם ובוזו אישר שגם הסכום למזונות ראוי בנסיבות העניין: יש לפני בית הדין הסכם שיש בו חיוב מזונות, שנקבע בתנאים מסוימים, ועתה מוגשת תביעה לביטול או הפחתת מזונות על סמך הטענה שעתה יש משמורת משותפת, וכפי מה שכתבנו למרות שינוי השם אין לפנינו שינוי נסיבות, ועל כל פנים יש בפנינו פסק דין שלפני שיקול דעתו של בית הדין שאישר את ההסכם הסכום הוא סכום ראוי למזונות.

נוסיף ונאמר: האב טען שמשלם סכום כסף נוסף לאם במסגרת ההסכם המשלים את הסכם הגירושין. טענה זו – לא ראויה שתיטען: האב אינו נותן מתנה לאם, האב מחזיר לאם את מה שהיא משלמת לפירעון חובותיו, כשהיא גם היא נושאת במחצית השנייה של החוב, ואין דבר זה יכול לפוטרו, שהרי זה אינו חיוב מחודש שנולד לאחר ההתחייבות במזונות, חיוב זה הוא חיוב ישן שהיה קיים בעת אישור ההסכם כשתביעות שני הצדדים לתשלום חובות היו מונחות בפני בית הדין, והיה ברור ששני הצדדים חייבים בו. והכרעת בית הדין או הגעה להסכם הייתה ידועה ועומדת להינתן בעת ההתחייבות למזונות.

נוסיף ונאמר: לטענת האם, לאב יש זכויות בנכס שקיבל בירושה והמצוי ב[...] אין אנו מקבלים טענת האם לגבי שווי הנכס, מכיוון שיייתכן מאוד שמיקומו של הנכס ומצבו התחזוקתי מורידים את ערכו. עם זאת אין ספק שלנכס זה יש שווי כלשהו, וחובת תשלום מזונות חלה על נכסי חייב – יהיה שוויים מה שיהיה. לפיכך יש לקבל טענתה שאין אפשרות להתייחס להכנסותיו לבד ולהתעלם מרכוש שווה כסף הנמצא תחת ידו (אף שיייתכן שהיכולת לממשו אינה אפשרות זמינה, לאור הדברים האמורים לעיל).

ומעתה ניחזי אנן:

הרי אין לבית הדין האזורי סמכות הלכתית לשנות פסק דין למזונות ללא שינוי נסיבות משום שבית דין בתר בית דין לא דייקי, וכל עוד בית הדין הראשון אינו מודה שטעה אין לסתור את הכרעתו. ועיין שו"ת תשב"ץ (חלק ג סימן קסה) שכתב:

ומכל מקום אין כח ביד בית דין לבטל דין שדן בית דין אם לא שיודה הבית דין שהוא טועה, אם הוא קיים, ואם אינו קיים ישאר הדבר על דינו, דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי כדאיתא בפרק יש נוחלין (בבא בתרא קלח ע"ב) וכן אמרו (שם קל ע"ב): כי אתי לקמייכו פסקא דדינא דלא מסתבר לכו – לא מקרע תקרעוניה וכו' כדאיתא התם.

ואף שבנידון דידן לא הייתה פסיקה אלא הסכם, אין זה דומה להסכם שיוזמים הצדדים ומביאים לאישורו של בית הדין, דהתם חובת בית הדין לבחון אם הצדדים מודעים למה שקיבלו על עצמם והתחייבו, ואין חובתו לבדוק את גובה ההתחייבות, שהרי את זה סיכמו הצדדים ואת זה ביקשו לאשר. אך בנידון דידן הייתה תביעת מזונות, שני הצדדים העלו את טיעוניהם, ובית הדין הביאם להסכמה לאחר משא-ומתן ביניהם בתיווך בית הדין. מעתה אישור ההסכם יש בו גם משום פסיקה וצירוף שיקול דעתו של בית הדין. (אין זה עניין למה שנקבע בפסיקה האזרחית שאישור הסכם שני פנים לו, פן הסכמי ופן של פסק דין.) ומהיכתי תיתי שבית דין יכול לבטל פסק דין של בית דין אחר, כאמור, אף ללא הסברה הנזכרת לעיל, שאין אפשרות לבית דין לבטל התחייבות

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

בהסכם שנערך עליו קניין בשינוי נסיבות, וקל-וחומר כשאין שינוי נסיבות? ואי תימא הכי, דכל היכא שבית דין פסק זכותו של מי שאינו מרוצה לחזור ולתבוע בבית דין אחר, אין סופיות לדיון.

כאמור אין אפשרות לבית דין לדון במה שדן בית דין אחר ופסק. ועיין בזה בחושן משפט (ריש סימן יד) ברוצה לדון לפני בית הדין הגדול. או שמבקש אחרי הפסק שיאמרו מאיזה טעם דנוהו כשרוצה ללכת לבית הדין הגדול. אך הדבר לא שייך בהרכבים שונים בבית הדין האזורי. לפיכך אם נפסק הדין בהרכב אחד בבית הדין הרכב אחר לא ידון במה שנפסק. וכמה התחבטו הפוסקים לגבי כוחו של בית הדין הגדול בבתי הדין הרבניים לבטל פסק דינו של בית הדין האזורי ונתנו בזה שני טעמים, חדא דאדעתא דהכי קיבלו עלייהו הצדדים, או שבית הדין האזורי נותן פסקו אדעתא דבית הדין לערעורים לא יבטלו. וטעם זה לא שייך בהרכב אחר של בית הדין האזורי.

ומעתה: אם נעשה שינוי נסיבות מהותי שוב הווי דין חדש ויכול הרכב אחר בבית הדין האזורי לדון בדבר ולשנות את פסק הדין, אך באין שינוי נסיבות, איך יוכל הרכב אחד של בית הדין האזורי לשנות את פסק דינו של הרכב אחר כשלא חזר בו ההרכב הראשון, ואף ששיקול דעתו של ההרכב החדש שונה? משכך באין שינוי נסיבות מנוע הרכב בית הדין האזורי לבטל את שקבע הרכב קודם. משכך, משנתברר שבפועל לא היה שינוי נסיבות, על אף שינוי כותרת הגדרת המשמורת, לא היה בית הדין האזורי רשאי לשנות את פסק הרכב קודם של בית הדין. על אחת כמה וכמה שהפסיקה נעשתה באישור הסכם אליו הגיעו הצדדים ושינוי הנסיבות, אם היה, היה מזערי ואין בו בכדי לשנות את פסק הדין.

עם זאת, על אף כל האמור לעיל, אין ספק שמצבו הכלכלי של האב קשה. כמו כן עם משבר הקורונה הורע המצב עוד יותר, אך בעקבותיו גם המצב הכלכלי של האם. ואף שכתבנו לעיל שבעת ניסוח וחתימת ההסכם ידעו שני הצדדים שענייני החובות לא סודרו ביניהם ושעניין זה יצטרך פתרון וייתכן שהאב יחויב בתשלומים נוספים ייתכן שהאב חשב שבעקבות דרישתו להשתתפות האם, לא יוטלו עליו תשלומים נוספים ואולי יסרו ממנו. על כל פנים החיוב הנוסף של 960 ש"ח של האב לאם (אכן מכיוון שהיא פורעת חובו) הוא אכן נטל כבד שלא היה קיים בעת ההסכם, הוטל בפועל רק כשנה אחרי ההסכם ואין ספק שהטיל עול כבד נוסף על האב. אף שגם הסכם זה נערך ונחתם בתיווך בית הדין על ידי שני הצדדים אחרי בירור נטל החובות שכל אחד משלם.

בין כך ובין כך המציאות שנוצרה היא קשה. ואף שהאם אינה צריכה לקחת על עצמה חובות של האב, בפועל כיום יש אדם נוסף שנושא עימה בנטל, ואף שאינו מחויב כבר אמרו חז"ל שלפעמים חובה לנהוג לפני משורת הדין.

לאור האמור נראה לומר שאף שלעניין המזונות השוטפים אין ביכולתנו לבטלם שהרי צורכי הבנות לא משתנים עקב המצב, וההוצאות ההכרחיות ודאי שיוצאו לצורכן. עם זאת לגבי הסעיף בהסכם הקובע שהוצאות חינוך חריגות ישולמו בחלקים שווים נראה שיש לעכב ולהשעות סעיף זה למשך זמן עד שיקטנו הוצאות האב.

לפיכך נראה לומר כפשרה, לפני משורת הדין וקרוב לדין, שעד לגמר תשלומי החוב בסך 960 ש"ח, סכומים האמורים להשתלם במשך שלושים חודש ושהיו אמורים להתחיל במאי 19, האב פטור מלשלם הוצאות חינוך חריגות למשך זמן זה. בית הדין קורא לצדדים להימנע מהוצאת הוצאות חינוך חריגות במשך זמן זה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

### מסקנות ומתן הוראות

לאור האמור בית הדין קובע:

א. מקבלים את הערעור.

ב. פסק דינו של בית הדין האזורי שהפחית חיובי האב בטל.

ג. חובות האב לבנותיו ימשיכו בהתאם לאמור בהסכם הגירושין בין הצדדים שקיבל תוקף של פסק דין.

ד. האמור בסעיף ו' להסכם הגירושין ולפיו "הוצאות חריגות לחינוך ורפואה יחולו על שני הצדדים בשווה" יעוכב עד למועד שבו אמור האב לגמור לשלם לאם את החוב שנקבע בהסכם חלוקת הרכוש מיום כ"א באדר ב' התשע"ט (28.3.2019).

ה. המזכירות תחזיר למערערת את הערובה שהפקידה כתנאי לשמיעת ערעורה.

ו. ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום י"ז באלול התש"ף (6.9.2020).

הרב דניאל אדרי

הרב צבי בן יעקב

הרב שלמה שפירא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה